

Pitanja o politici i moralu

Čovek živi među ljudima. I filozofiju pokreće susret čoveka sa sobom, s ljudima i svetom oko sebe od koga se ne može razdvojiti. Mnogi su začuđenost i zapitanost smatrali osnovnim podsticajima filozofije. Ima i drugih podsticaja. Po Delezu, recimo, u njih spada i osećaj sramote zbog stalnog sklapanja kompromisa.¹⁾ (Možda je gori osećaj propalosti onog koji se uvek unapred predaje.²⁾) Kako čovek da postigne i održi uspravan hod kada je navikao da stalno podnosi nepodnošljivo? Da li bi mogao da opstane ako bi uvek bio na strani dobra i istine, ako bi se trudio da ne odustaje od slobode? Mogu li se odnosi među ljudima urediti tako da čovek ne bude prinuđen da se stalno saginje i pristaje da bude sapet? "Shrink", psihoanalitičar koji pomaže Amerikancu da preživi, ne postavlja ovakva pitanja. Iako je jasno da je mesto identiteta ostalo nepopunjeno, smatra se da je važno jedino kako u sve rizičnijem svetu hibridne kulture izdržati sopstvenu prazninu i nepostojanje pravog zajedništva. Filozof, za razliku od većine psihoanalitičara, ne može da se pomiri s postojanjem sveta ispunjenog živahnim fiktivnim ljudima, "živim mrtvacima" i angažovan je, čak i kad je to uzaludno, na potvrđivanju "sveta života".

U filozofiji nema pitanja koja ne bi smela da budu postavljena, ali se često dešavalo da se odgovori nekom ne sviđaju. Mišljenje se ne može zabraniti ali izlaganje mišljenja može. Zabrane obnarodovanja mišljenja nisu prevaziđene. (Izgleda da je sklanjanja i paljenja knjiga bilo i u antici. Kasnije su du-

1) Delez, Ž., Gatari, F., *Šta je filozofija*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci / Novi Sad, 1995, 138 Onaj kome je važno da održi mesto na promjenjivom "tržištu ideja", kratko može da bude "na ceni", ali je trudom oko "cene" obično sebe isključio iz filozofije.

2) Neki se trude da stalno ostanu skriveni.

go bile najpoznatije zabrane Svete stolice.)¹⁾ Pita se i o poimanju same filozofije. Najopštija filozofska pitanja su često daleko od čoveka, ali najvažnija za ljude su ona o čoveku, o društvenim i o političkim odnosima. Razmišljanja o nekim pitanjima je teško, pa se ljudi njima obično ne bave dugo. I pitanja o ljudskom svetu nisu laka. Ljudi retko razmišljaju o svojoj smrti. Teško bi im bilo i da stalno razmišljaju o mogućem kraju ljudskog roda. Ima pitanja zajedničkih filozofima i ostalim ljudima, ali ih filozofi uvek iznova i drugačije postavljaju i uporno pokušavaju da na njih na svoj način daju neke odgovore. Za filozofska pitanja je potrebna odvažnost, ali ne bezumna hrabrost potrebna u nekom jurišu gde je velika verovatnoća da će se poginuti, već umna odvažnost uvek duhom mladog istraživača istine koji je u nepredvidivoj predstavi svog života i učesnik i gledalac. Onaj duhovno odvažan je u svom naporu slobodan. Zato filozofija nije stvar institucija, jer se u njima odmerava dozvoljena sloboda, pa filozofija koja se vezuje za institucije uvek vene.²⁾

Čovek je krhko, nezbrinuto stvorenje koje pokušava da nađe sklonište i sredstva da preživi i nastoji da razjasni svoje mesto u svetu. On stalno iznova promišlja mogućnost svog boljeg života (mada ljudi ne mogu da se slože oko toga šta je

1) Moguće je da je Sveta stolica sklanjala ili uništavala apokrifna Jevanđelja i mnoge filozofske spise. Postojao je i indeks zabranjenih knjiga. Cenzor je u svakoj episkopiji predlagao da bude odobreno štampanje knjiga koje je ocenio kao podobne. Posle njegove ocene da nema prepreke (nihil obstat), episkop se potpisivao ispod reči imprimatur (neka bude štampano). Nepodobni rukopisi nisu bili za javnost, a prepisane ili štampane knjige koje su bile na indeksu su obično završavale na lomačama. (Poneki primerak se mogao naći iza sedam brava u nekim crkvenim bibliotekama.) Često ni pisci nisu završavali bolje. Nacisti su sastavili spisak od 12.000 zabranjenih knjiga. Knjige su palili, a piscima koji nisu uspeli (ili nisu kao Frojd pušteni) da pobjegu je bila glava u pitanju. U komunističkim zemljama se od ljudi i knjiga očekivala "moralno-politička podobnost". Nepodobne knjige su nestajale, a mnoge nepodobne ljude je "pojeo mrak".

2) Breht je strahovao da ne nestane cenzura, jer tamo gde je ona postala nepotrebna, razvijena je efikasna samocenzura, odnosno nema više mišljenja.